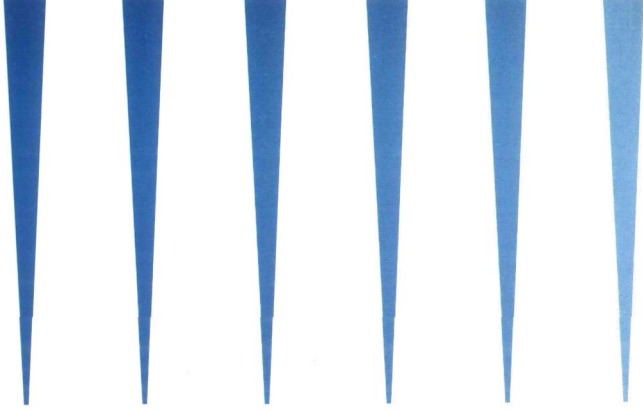

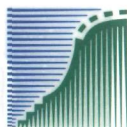

Directie Groene Ruimte
en Recreatie

Recreatie op eigen benen II

Verslag Groeneveld-bijeenkomst

9 mei 1996

Inhoudsopgave

DE MARKTMEESTER: NIEUWE ROL VAN DE OVERHEID	3
MARKTKOOPMAN OF -VROUW: WAT WIL EEN GEMEENTE?!	7
DE MARKT: OVER EIGEN IDENTITEIT, BELANGENBEHARTIGING EN KENNIS	11
WAAR EEN MARKT IS, IS EEN MARKTPARTIJ!	15
VERSLAG GROEP A (PROJECTEN 1 T/M 4)	17
VERSLAG GROEP B (PROJECTEN 5 T/M 8)	20
EEN SPIEGEL VOOR ALLE PARTIJEN OP DE MARKT	22
BIJ HET SLUITEN VAN DE MARKT	24
 Bijlage 1 DEELNEMERSLIJST	 26
Bijlage 2a 13 ONTVANGEN EVALUATIEFORMULIEREN	28

Nettohook

sig : 82X173
bnr :
ex :
hb :
nr : 1008520523

combinatie

GROENEVELDBIJKOMST 9 MEI 1996 "Recreatie op eigen benen"

Donderdag 9 mei 1996. Kasteel Groeneveld, één van de mooiste locaties van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, blinkt in de lentezon. Toch is het koud buiten, slechts 10° Celcius. Geen temperatuur voor actieve openluchtrecreatie. Wel een mooie dag, om eens stil te staan bij de toekomst van de openluchtrecreatie. "Recreatie op eigen benen?!" Recreatie, minder afhankelijk van de financiering van overheden, dit teneinde de recreatiemogelijkheden wél duurzaam in stand te houden... Om daarover met elkaar van gedachten te wisselen en de koers te bepalen van het project "Recreatie op eigen benen" (ROEB) kwamen velen die middag bijeen. De deelnemerslijst is opgenomen in de bijlage. In deze rapportage zijn achtereenvolgens de verschillende in- en uitleidingen (soms letterlijk, soms in de vorm van verslag) en de rapportages van de twee discussiegroepen weergegeven.

DE MARKTMEESTER: NIEUWE ROL VAN DE OVERHEID?!

Met de wetenschap dat op de markt iedere gulden een daalder waard is, houdt de heer de Leeuw, directeur-generaal van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en opdrachtgever voor het project ROEB zijn inleiding.

J.F. de Leeuw, directeur-generaal van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Dames en heren,

Om te beginnen wil ik u allen van harte welkom heten op deze bijeenkomst over "Recreatie op eigen benen" (ROEB om kort te gaan) op kasteel Groeneveld. Velen van U zijn insprekers op de startnotitie die eind 1995 is verzonden naar zo'n 150 organisaties en instanties. Anderen zijn geïnteresseerd geraakt in het proces; uit de belangstelling van de verschillende bureau's en adviseurs leid ik af dat hiervoor in ieder geval al een markt bestaat!

De minister heeft in het mondeling overleg met de Kamer enkele weken geleden beloofd eind dit jaar / begin volgend jaar de balans van ROEB aan de Kamer te rapporteren. De minister hecht er aan het grensvlak tussen private en publieke taken, ook in de recreatie, te verkennen. De trend naar marktgericht denken is onmiskenbaar. De omgekeerde beweging valt overigens ook steeds vaker waar te nemen in krantenartikelen en tijdschriften. In 1997 zal er helderheid moeten komen over de mate waarin en de wijze waarop het marktgericht denken in LNV-beleid kan worden vormgegeven.

De nota Dynamiek en Vernieuwing biedt het kader voor ROEB. De minister heeft deze nota een jaar geleden aan de Kamer aangeboden. De beleidsprioriteiten zijn gekozen in het licht van de verwachtingen voor de langere termijn. Ons tijdsgewricht kenmerkt zich door grote veranderingen. De verandering lijkt de regel te zijn geworden. Dat geldt voor bijvoorbeeld de agrarische sector, maar ook voor onze leefomgeving, zowel in het stedelijk als het landelijk gebied. Belangrijke tendenzen in die veranderingen zijn:

- * internationalisering
- * regionalisering en individualisering
- * de opkomst van een steeds meer kennisintensieve samenleving
- * ecologisering.

Een veranderingsproces gaat altijd gepaard met onzekerheden. Deels wordt die onzekerheid veroorzaakt door factoren waar we geen of nauwelijks invloed op kunnen uitoefenen. Maar, niet vergeten moet worden dat wij de veranderingen voor een ander deel ook weer sterk in eigen hand (kunnen) hebben. Met eigen inspanningen en inzichten

geven wij vorm aan onze leefomgeving en bepalen wij ons perspectief. De uitgangspunten en kansen daarvoor zijn zeker niet slecht. Uiteindelijk is de wil -en ik ontdek steeds vaker dat het dan gaat om bestuurlijk politieke wil- doorslaggevend of de kansen die de toekomst biedt optimaal worden benut.

De rol van het rijk daarbij wordt, veel meer dan in het verleden, voorwaardescheppend en kaderstellend. Vaak zal de rol die van partner in processen zijn, waarbij het rijk dan een specifieke verantwoordelijkheid draagt voor het uitzetten en handhaven van de essenties van beleid. Of te wel: sturen op hoofdlijnen en toetsen op resultaat.

De doelstelling van ROEB is -zoals U weet- het vergroten van de zelffinanciering van de openbare recreatie. Dit niet om weer een bezuiniging te bewerkstelligen, zoals sommige kwade geesten veronderstellen. Zoals u zult weten participeert het rijk niet in beheer en onderhoud van recreatiegebieden en -voorzieningen. Zij is ten principale van mening dat dit een verantwoordelijkheid van anderen is. Een uitzondering hierop vormen nu nog op historische gronden de recreatieschappen Grevelingen en Midden-Delfland. Omdat het voor LNV met betrekking tot de bijdrage in de exploitatiekortingen om een principieel punt gaat, zal, in het kader van ROEB worden gezien -samen met de beide schappen- wat de mogelijkheden zijn om het tekort op termijn naar 0 terug te brengen. Hiervoor wordt een apart deelproject, een pilot, gestart.

Eind 1995 is ROEB -zoals gezegd- van start gegaan. Inmiddels zijn vele -vaak goed gedocumenteerde- reacties, met name van U hier in de zaal, ontvangen.

Over het algemeen wordt de gesignaleerde problematiek (h)erkend; in veel gevallen als onderdeel van een veel meer omvattend vraagstuk. Financiering van de recreatie wordt in toenemende mate als knelpunt ervaren. Overigens geldt dit niet alleen voor recreatieschappen. Ook andere terreinbeherende organisaties -en dan met name de bos- en natuurterreinen die voor recreatie en toerisme van belang zijn- kampen hiermee. Dat er een knelpunt is, daarover is men het redelijk eens in de reacties. Over de oorzaken, omvang en de oplossingen lopen de meningen -op een enkel onderdeel na- volstrekt uiteen.

Is recreatie op eigen benen een utopie, dames en heren?

Op basis van de tot nu toe ontvangen reacties kan ik deze vraag niet zonder meer met ja of nee beantwoorden. Ik ben in ieder geval van mening dat de financiering van de recreatie meer dan tot nu toe bij het bedrijfsleven en particuliere organisaties kan berusten én dat er andere creatieve financieringswijzen mogelijk moeten zijn. Er zijn zeker mogelijkheden om recreatie in ieder geval méér op eigen benen te laten staan. Het streven van het ROEB is er op gericht -gebruik makend van de aanwezige kennis en ervaring in de sector zelf en daarbuiten- de situatie goed in kaart te brengen en de speelruimte af te bakenen. Het ontwikkelen van kennis en het verspreiden is dan essentieel. Op basis hiervan kunnen dan de voor- en nadelen van de verschillende scenario's tegen elkaar worden afgewogen. De uiteindelijke keuzes zullen maatwerk zijn per gebied of regio.

Kansen, om recreatie meer op eigen benen te doen staan, zijn er zeker. Ik denk bijvoorbeeld dat het van groot belang is dat recreatieschappen en andere terreinbeheerders aan productontwikkeling en klantenbinding doen. Een band creëren met de gebruikers en bezoekers. Weten wat de klant wil. Dit kan financieel gewin opleveren, maar daar is het

mij niet alleen om te doen. Evenzeer is hierbij naar mijn mening het vergroten en organiseren van draagvlak en achterban van belang. In andere sectoren, van muziektheater tot grootwinkelbedrijf, heeft men het belang hiervan al geruime tijd onderkend. In de toeristisch-recreatieve wereld zijn het nog maar enkelen.

Kansen liggen er ook in publiek-private samenwerking en het combineren van functies. Hier kan de heer Lips U veel meer van vertellen.

Kansen liggen er ook in een andere aanwending of wellicht verhoging van de toeristenbelasting. Uit het rapport "De gebruiker betaalt" van het NEI dat in opdracht van de provincie Zeeland is opgesteld, blijkt bijvoorbeeld dat een verhoging van de toeristenbelasting met 25 cent, uitgaande van 15 miljoen overnachtingen per jaar, 3,75 miljoen gulden zal opbrengen. De verwachte kosten van een dergelijke maatregel is berekend op 5 à 10 % van de geschatte opbrengsten. De vraaguitval wordt geschat tussen de 0,1 en 0,5 %. De haalbaarheid van een dergelijke maatregel hangt af van politiek draagvlak. De Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Hollands Noorderkwartier heeft in 1994 onderzoek verricht naar de relatie tussen gemeentelijk toeristisch beleid en de hoogte van de toeristen- en woonforensenbelasting. De uitkomst van dit onderzoek is, dat er weinig relatie bestaat tussen de opbrengsten en de uitgaven voor toeristisch beleid. Er wordt een bedrag van 8,7 miljoen gulden aan inkomsten genoteerd. Daar tegenover staat 2,6 miljoen gulden aan uitgaven. De Kamer stelt dan ook, dat toeristen- en woonforensenbelasting geen doelbelasting is, maar een belasting ten behoeve van de algemene middelen. Gemeenten die toerisme slechts beschouwen als inkomstenbron, maar niet (her)investeren in beleidsontwikkeling en investeringen in de kwaliteit van het product, doen de zaak op de langere termijn geen goed. Ik sprak er eerder in mijn betoog al over: uiteindelijk draait het om politiek bestuurlijke keuzes.

In dezelfde lijn ligt ook de keuze de meeropbrengst uit de onroerende zaak belasting van aantrekkelijk bij groen gelegen woningen te bestemmen voor inrichting en beheer van die groene ruimte.....of de grondprijs bij uitgifte iets te verhogen.....

Natuurlijk zijn er ook belemmeringen bij het op eigen benen kunnen gaan staan. In een aantal reacties op de startnotitie ROEB worden de subsidievoorwaarden in het kader van de Planningsprocedure Openluchtrecreatie en grondvererving genoemd en er bestaan planologische beletselen.

Dit laatste punt komt ook naar voren als regio-overstijgend probleem bij de plattelandsvernieuwing, één van de belangrijke speerpunten van beleid bij LNV. Recreatie en toerisme kunnen belangrijke nieuwe sociaal-economische dragers zijn in het landelijk gebied. Sommige "rode" activiteiten kunnen een bijdrage leveren aan het behoud en versterken van recreatiegebieden. Het is het zaak op een creatieve manier hiermee om te gaan. Gezamenlijk zullen wij moeten zoeken naar een bestuurlijk hanteerbare saldobenadering, waarbij positieve en negatieve gevolgen in kaart worden gebracht en tegen elkaar kunnen worden afgewogen.

Een andere belemmering die naar voren komt bij het streven naar een grotere mate van zelffinanciering is de recreatieschapstructuur. Snel en bedrijfsmatig opereren is in een dergelijke constellatie moeilijk. Creativiteit wordt door de financieringsafspraken vaak niet gestimuleerd. "Winst" van het schap, door het genereren van inkomsten of efficiënt

werken, wordt over het algemeen direct door de participanten afgeroomd. Een stimulans om naar "winst" te streven ontbreekt dan al snel. De betrokkenheid van lokale politici bij recreatieschappen is over het algemeen beperkt, evenals die van gebruikers en recreatief-toeristisch bedrijfsleven. Er wordt in diverse reacties dan ook gepleit voor bestuurlijke vernieuwing bij het regionaal recreatiebeheer. Ik kan daarmee instemmen en ben dan ook blij dat het OSO, de vereniging van samenwerkende recreatieschappen, in het kader van het ROEB een project uitvoert, dat gericht is op deze organisatie-vernieuwing.

Met dit OSO-project ben ik aangekomen bij het vervolg van ROEB. Nu de reacties op de startnotitie zijn gebundeld, komen 8 aandachtspunten voor nadere beschouwing in aanmerking. Dat denk ik althans. U heeft in uw stukken voor vandaag deze gedachten op papier gevonden. Om in samenspraak met betrokkenen voort te gaan in dit proces en alle aanwezige creativiteit en kennis zo goed mogelijk aan te wenden, heb ik U vandaag uitgenodigd. De heer Post zal hier zo meteen nog wat nader op in gaan. Maar eerst vraag ik u aandacht voor 3 sprekers, die ieder vanuit hun eigen invalshoek een korte inleiding houden over "Recreatie op eigen benen".

Ik rond af.

ROEB levert LNV geen geld op. ROEB, hoopt LNV, brengt een proces op gang dat is gericht op versterking; op het duurzaam in stand houden van recreatiemogelijkheden in de groene ruimte. Ik ben van mening dat het daarvoor noodzakelijk is om minder afhankelijk van bijdragen van overheden te worden. Ik ben ook van mening dat dat kan. Door deze discussie kan tevens draagvlak ontstaan bij de achterban en kan recreatie in het spectrum van de politieke belangstelling terugkeren. Ik wens ons allen een inspirerende middag toe.

MARKTKOOPMAN OF -VROUW: WAT WIL EEN GEMEENTE?!

De heer Sluis, wethouder in Nieuwegein, voorzitter van een recreatieschap en bestuurslid van het OSO, geeft zijn visie op de rol van de gemeente en de kansen van de gemeente op de markt. Hierbij spelen vooral zijn recente ervaringen omtrent de herverdeling van het Gemeentefonds en de VINEX-onderhandelingen in het Utrechtse een belangrijke rol. Dit alles leidt tot een viertal stellingen:

1. Ook voor overheden geldt: Zeggenschap kost geld!
2. Behoud van openbare groene ruimte kost vooral in Nederland geld vanwege de enorme schaarste aan ruimte.
3. Alleen wanneer de overheid het eigendom van grond heeft is behoud van de functie, zoals recreatie, gegarandeerd.
4. In principe zijn NIET alle recreatieve voorzieningen, zoals bijvoorbeeld fiets- en wandelpaden, vermarktbaar. De overheid heeft haar verantwoordelijkheid.

*W.H.M. Sluis, wethouder Gemeente Nieuwegein,
voorzitter Recreatieschap Stichtse Groenlanden,
bestuurslid Vereniging OSO*

De groene ruimte is het meest kwetsbare deel van de ruimtelijke ordening. Daarom moet de overheid de regisseursrol in handen houden voor de inrichting en instandhouding van deze groene ruimte en de toegankelijkheid van de groene ruimte voor recreanten. Gemeenten willen hun verantwoordelijkheid niet uit de weg gaan. Wij willen zeggenschap houden over onze groene ruimte en over onze recreatievoorzieningen. Dit mag geld kosten!

De afgelopen jaren hebben alle gemeenten onder druk van talloze bezuinigingen het vet uit hun organisatie en begrotingen weggesneden. Eerst via de kaasschaafmethode en later via meer principiële discussies over kerntaken. Toch heeft elke gemeente nog een beleid voor het eigen openbaar groen, zoals stadsparken, pleinen, straatbeplanting en dergelijke. Veel gemeenten nemen ook deel aan recreatieschappen. Aan deze recreatieschappen hebben zij de zorg voor bovengemeentelijke recreatieve voorzieningen toebedeeld. De deelnemende gemeenten betalen jaarlijks een vast bedrag ter dekking van het exploitatiekort van het recreatieschap. Vaak zijn het budgetten, soms wordt dit bedrag jaarlijks geïndexeerd.

Nog steeds worden gemeenten geconfronteerd met financiële tegenvallers. De meest recente voorbeelden zijn de invoering van de 36-urige werkweek en de herverdeling van het gemeentefonds. Het is daarom een illusie te veronderstellen dat gemeenten ineens veel meer geld voor de aanleg en instandhouding van recreatievoorzieningen beschikbaar kunnen stellen.

De decentralisatie-impuls van het investeringsbeleid voor recreatieve voorzieningen heeft niet geleid tot een vergroting van financiële middelen bij de provincies. Eerder lijkt sprake van het tegendeel. Gemeenten kunnen niet ook nog eens dit gat opvangen!

Wij zijn daarom blij met het project Recreatie op Eigen Benen van het Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij. Wij verwachten dat dit project ons nieuwe en creatieve financieringsmogelijkheden verschaft, zodat wij kunnen blijven investeren in recreatieve voorzieningen en daarmee de leefbaarheid van ons land. Dit is ook de centrale vraag waar wij voor staan: hoe organiseren wij op een duurzame wijze het beheer van onze recreatieterreinen? Ik wil hiervoor een aantal suggesties doen en een aantal waarschuwingen plaatsen.

De strijd om de schaarse ruimte in Nederland is hard en zwaar. De druk is groot om de groene ruimte in en rond de steden op te offeren voor bebouwing. Bij de VINEX-onderhandelingen, die ik onlangs heb mogen voeren, heb ik dat aan den lijve ondervonden. Groen is het meest kwetsbaar. Alleen door gezamenlijke inzet van de recreatiesector, de natuur&milieusector en de landbouwsector kan voldoende tegenwicht worden geboden aan de oprukkende verstedelijking. Een dergelijke sterke 'Groene alliantie' kan ontwerpers en projectontwikkelaars dwingen tot een nog creatievere planvorming, waarvan de recreatie een geïntegreerd onderdeel uitmaakt. Deze zware alliantie dwingt politici, zoals ik, rekening te houden met hun belangen. En zij geeft mij argumenten in handen om vaker 'groen' te beslissen en 'het sein op groen te zetten'.

De gemeentelijke zeggenschap over ruimtelijke ontwikkelingen ligt verankerd in het ruimtelijke ordeningsbeleid. Het r.o.-beleid is kaderstellend voor het ruimtegebruik, stelt grenzen aan economische ontwikkelingen en beschermt de groene functies tegen bebouwing. Maar om volledig zeggenschap te hebben ook over de inrichting van een groen recreatiegebied moet een overheidsorganisatie eigenaar zijn van de grond. Het eigendomsrecht is in Nederland zwaar verankerd. Eigendom van de grond garandeert de overheid dat met haar geld dat gedaan wordt wat zij wil, ook wanneer anderen met dat geld investeringen plegen.

Wanneer het adagium Recreatie op Eigen Benen verder opgang doet en samen met de verzelfstandiging van de exploitatie van recreaterreinen ook het eigendom van de grond overgedragen wordt, betekent dat automatisch dat wij als gemeentelijke overheid minder zeggenschap krijgen. De exploitatie van het recreatiegebied is op afstand geplaatst. Ook bij verzelfstandigingen kunnen wij wel enige zeggenschap houden, bijvoorbeeld via een bestuurslidmaatschap, statutaire bepalingen of door het sluiten van overeenkomsten. Tegenover geldelijke steun staat dan een verplichting van de verzelfstandigde organisatie. In deze constructies is de werkelijke overheidsinvloed kleiner.

Bij verzelfstandigingen wordt dus de directe zeggenschap en invloed minder, maar hier tegenover staan naar verwachting lagere kosten voor de instandhouding van het recreatiegebied. Met opzet gebruik ik hier de term 'lagere kosten'. Niet alleen is het twijfelachtig dat met verzelfstandigingen kosten bespaard worden, het streven naar kostenreductie voor de overheid mag absoluut niet het enige doel zijn van het project Recreatie op Eigen Benen. Ik ben van mening dat deze operatie vooral moet leiden tot meer slagvaardige organisaties voor de inrichting en het beheer van onze recreatieterreinen.

Als bestuurslid van de Vereniging van samenwerkingsverbanden in de recreatiesector OSO ben ik daarom blij met de steun van het Ministerie voor ons project 'Organisatievernieuwing'. Onze vereniging gaat met onze leden in de slag hen te prikkelen tot aanpassing van hun organisatiestructuur aan de eisen van de hedendaagse samenleving. Exploitanten van recreatieterreinen moeten beseffen dat zij concurrenten hebben, namelijk al die bedrijven en organisaties die een beroep doen op de vrije tijd van mensen. Omdat vele OSO-leden regionale taken hebben op het terrein van recreatie, toerisme, natuur en landschap denken wij met hen na over de inhoud van hun toekomstige takenpakket. Wij gaan ook met onze leden in discussie over hun positie als intergemeentelijk samenwerkingsverband in verhouding tot taken van gemeenten en provincies, hun publiekrechtelijke bevoegdheden, zoals opsporing en toezicht en de ruimtelijke ordening, en inzake de private financiering en organisatie van een deel van hun huidige takenpakket.

Ik ben ervan overtuigd dat voor de overheid een taak blijft weggelegd om mensen de gelegenheid te bieden in een groene ruimte te recreëren. Deze groene ruimte met al haar voorzieningen is een belangrijke drager voor de economische activiteit recreatie & toerisme, waarin veel werkgelegenheid zit.

Dat voor een meer slagvaardig optreden van de overheid in dit verband organisatievernieuwing nodig is staat mijns inziens buiten kijf. Ik voorzie een verschuiving in het traditionele takenpakket van recreatieschappen van inrichting, beheer en exploitatie naar meer risicodragende projectontwikkeling en geïntegreerde planvorming, waarbij de exploitatie van terreinen op afstand staat. Ik realiseer mij daarbij wel dat het beheer en onderhoud van niet alle voorzieningen verzelfstandigd kan worden. Ik blijf verantwoordelijk voor het fietspad in het buitengebied van Nieuwegein, hetzij als gemeente, hetzij als recreatieschap. En deze verantwoordelijkheid wil ik niet kwijt. Ik wil zeggenschap houden. Dat mag mij geld kosten!!

DE MARKT: OVER EIGEN INDENTITEIT, BELANGENBEHARTIGING EN KENNIS

H. C. Kromhout, consulent belangenbehartiging regio oost van de ANWB.

De heer Kromhout, regiovertegenwoordiger van de ANWB, geeft weer hoe het de recreatie de afgelopen 25 jaar beleidsmatig is vergaan in Nederland en wat naar zijn mening essentieel is, om recreatie daadwerkelijk op eigen benen te doen staan. Hij heeft hiertoe vier stellingen geformuleerd, die logisch volgen uit zijn inleiding:

1. Er dient inzicht te komen in de omvang en betekenis van actuele recreatiepatronen, waarin de differentiatie van het gedrag veel diverser is dan ooit tevoren. Dit geldt ook voor de dynamiek in de tijdsbesteding van recreantengroepen.
2. Er dient een heldere en bondige agenda te komen over recreatiebelangen voor de politieke instanties die de nieuwe verkiezingsprogramma's voorbereiden.
3. Er dient een discussieplatform van politieke en maatschappelijke organisaties te komen over dit onderwerp.
4. Er is een beleidswijziging nodig voor de openluchtrecreatie om van een volgend naar een sturend beleid te komen, waarin de maatschappelijke factoren, volksgezondheid, ruimtelijke aspecten, veiligheid en beschikbaarheid van voorzieningen weer centraal staan. De sector dient een zelfstandige reiziger te zijn, die anderen mee kan nemen, in plaats van een afhankelijke lifter, die door velen wordt gepasseerd.

Dames en heren,

Zonder kennis over het verleden wordt een toekomstverkenning als een schot hagel. De kans om doelgericht resultaat te bereiken wordt wel heel erg klein. Deze beeldspraak geldt ook voor het onderwerp van vandaag. Om te bepalen hoe de recreatie volwassen op eigen benen door kan gaan, is het noodzakelijk om te weten in hoeverre het nu al op eigen benen staat: zelfstandig of afhankelijk van anderen. Hoe is de recreatie beleidsmatig tot stand gekomen en hoe volwassen is de sector; volwassen genoeg om nu op eigen benen te gaan staan: 'het huis uit' zo gezegd. Op kamers, zo ja bij wie, of op een eigen flatje drie hoog achter?

De basis voor het recreatiebeleid is te vinden in het Structuurschema Openluchtrecreatie (1984) en in de Nota Recreantenbeleid (1985). Hierin zijn de behoeften en ruimtelijke aspecten weergegeven evenals de educatieve en organisatorische onderwerpen die met openluchtrecreatie te maken hebben. Hiermee vond de geboorte plaats van een sector die voorheen steeds onderdeel uitmaakte van andere disciplines. De sector werd hiermee op eigen benen gezet: met een onderbouwde behoefte-raming, met eigen doelstellingen, eigen middelen en eigen organisatorische kaders. Er werd een plaats ingenomen in het beleidsterrein op verschillende overheidsniveau's. De hoofduitgangspunten voor het recreatiebeleid wil ik graag in uw herinnering oproepen. Het ging in de jaren 80 om:

- * honoreren van welzijnsbehoeften; het maken van voorzieningen voor zonnen, zwemmen, wandelen, fietsen ruiter- en watersport.
- * het beschermen van kwetsbare natuurgebieden; zonering en het beperken van de
- * automobilititeit: voorzieningen dicht bij de bevolkingsconcentraties.

Het betroffen heldere doelstellingen. De belevingsaspecten namen een belangrijker plaats in dan de intensiteiten van het gebruik van voorzieningen. De ruimtelijke structurering die van de voorzieningen uitging zorgde voor een zonering waarmee ook natuurbeschermers uit de voeten konden. De basisinfrastructuur werd van belang geacht voor algemeen en specifiek gebruik door diverse doelgroepen; actieve recreatie, een veilige recreatie omgeving en scheiding van onderling strijdige gedragvormen. Er werd gewerkt aan een leefbaarheidsvraagstuk zoals dat later in de 4e Nota voor de Ruimtelijke Ordening expliciet aan de orde werd gesteld.

Na de heldere start van de sector is er veel 'ruis' ontstaan vanuit andere beleidssectoren. De Nota Toeristisch Beleid met de TROP's zijn hier wellicht het duidelijkste voorbeeld van. Recreatie en toerisme werden vermengd ondanks hun fundamenteel verschillende doelstellingen. De sector openluchtrecreatie raakte werkende weg zodanig vermengd met diverse andere beleidsterreinen dat zij haar eigen identiteit verloor. Ik geef u enkele voorbeelden:

1. het toeristisch beleid van EZ domineerde het recreatiebeleid in een periode waarin economische groei centraal kwam te staan en het toerisme een duidelijke groei sector bleek te zijn; recreatie raakte in de schaduw van dit beleid als randvoorwaarde voor het vestigingsbeleid van het toeristisch bedrijfsleven.
2. Nederland bleek veel meer bouwlocaties voor de volkshuisvesting nodig te hebben dan in de 3e nota werd onderkend. Grote ruimteclaims kwamen er voor wonen, werken en infrastructuur. Recreatie werd verbonden aan het leefbaarheidsvraagstuk en werd daarmee onderdeel van de zachtere ruimte claims.
3. Natuur en Milieu-organisaties konden een maatschappelijk draagvlak zichtbaar maken en profileren zich in het maatschappelijk middenveld. Recreatie wordt eerder als een bedreiging gezien dan als maatschappelijk draagvlak voor het te voeren beleid. Binnen LNV komt dit zelfs in de naamgeving van het departement tot uiting.
4. Verkeer en Waterstaat werkt hard aan de beperking van de automobilititeit en richt zich daarbij vooral op het utilitaire verkeer. Het grootste deel van de mobiliteit wordt echter gegenereerd door het sociaal maatschappelijk en het vrijetijdsverkeer. Desondanks blijft dit beleidsmatig in de achterkamer. Initiatieven om de model split in deze sectoren te beïnvloeden blijven tot pilotprojecten beperkt.

5. In de vergrijzende samenleving is bewegen goed voor de gezondheid. Ondanks de historische verbinding en de ruime mogelijkheden van de recreatie basis infrastructuur voor de volksgezondheid laat VWS de recreatiesector nu geheel buiten beschouwing.
6. Uit onderzoek blijkt dat recreatiecriminaliteit een belangrijke keerzijde vormt van het toerisme. Na wat steun voor het verkrijgen van inzicht in deze problematiek laten Justitie en Binnenlandse Zaken het nu verder afweten als het gaat om de implementatie van de onderzoeksresultaten. Een slecht imago voor het recreatiemilieu en de toeristische sector vanuit criminaliteit vernietigt in korte tijd wat in de afgelopen jaren met veel inspanningen tot stand is gebracht.
7. Het ervaren van culturele uitingen is één van de motieven voor het recreatiegedrag. Cultuurbeleid is nu onderdeel van OC&W. De verbinding naar het toerisme is nog enigszins aanwezig. De relatie naar en steun voor de openluchtrecreatie is echter ver te zoeken. Bij CRM stond destijds wel de gezamenlijke wieg met de heer Vonhoff als trotse vader.

Deze voorbeelden moeten verder geanalyseerd worden om het proces beter in beeld te brengen hoe de recreatie van zelfstandige sector tot lifter is verworden, die ook financieel armlastig is. Bij de analyse moet tevens de vraag aan de orde komen hoe terecht deze afhankelijke situatie is in het licht van de huidige en toekomstige maatschappelijke ontwikkelingen. Hoe ver kan de lifter teruggedrongen worden. Er komen ook voor de recreatie grenzen in beeld waarbij uitval in plaats van deelname aan de orde is. Alternatieven in de media, de commerciële binnenstedelijke voorzieningen, het rondhang gedrag, de zappende jongeren die vooral kortdurende modieuze gedragsvormen kiezen zijn geen uitzondering meer. De oorspronkelijke doelstellingen zijn daarentegen in wezen nog zeer relevant: welzijn, zonering en beperking van automobiliteit. Ze dienen wel een actuele invulling te krijgen, inspelend op de differentiatie in de vele gedragsvormen die we nu kennen en die uitgeoefend worden binnen de dynamische tijdsbesteding van de hedendaagse consument. Niet het aanbod alleen is maatgevend voor de kwaliteit, maar de afstemming van vraag en aanbod binnen moderne marketinginstrumenten gekoppeld aan een ruimtelijk orderingsbeleid. Dat vereist een nieuwe oriëntatie van het beleid, inclusief de financieringsmogelijkheden door verschillende partijen uit de markt en overheden. Koepelbegrippen als wandelen, fietsen, ruiter- en watersport verliezen hun beleidsrelevantie als er geen uitwerking in differentiaties binnen deze gedragsvormen plaats heeft. De maatschappelijke, economische en ruimtelijke betekenis van deze gedragsvormen zijn omvangrijker dan ooit te voren. Het beleid neemt er echter steeds meer afstand van. Desondanks ligt de verantwoordelijkheid voor de openbare infrastructuur bij de politiek en niet bij de uitvoeringsorganisaties en het beheer zoals dat nu in toenemende mate het geval is. Doordat de genoemde afgeleide effecten een centrale positie zijn gaan innemen, zijn de oorspronkelijke doelstellingen van de openluchtrecreatie tussen de coulissen verdwenen. Zij moeten m.i. weer midden op het toneel verschijnen. De belangenbehartiging voor de openluchtrecreatie zal daarvoor beter georganiseerd moeten worden. Met andere disciplines samen moet het belang van openluchtrecreatie zichtbaar gemaakt worden.

De maatschappelijke betekenis van er op uit kunnen trekken, het kennis nemen van waarden in het landelijk gebied, het sportief recreëren in een natuurlijke omgeving, gezond en veilig kunnen wandelen en fietsen en dergelijke op diverse manieren zijn maatschappelijke verworvenheden die waardevol zijn. Zij behoren bij een volwassen samenleving die niet bij alles wat zij doet individueel afgerekend dient te worden; het

betreft een collectief stelsel van voorzieningen met een maatschappelijke status die zich internationaal gunstig aftekent en die nationaal van groot belang is voor de eigen bevolking, het bedrijfsleven met zijn vele gasten, het ruimtelijk beleid, de inrichting van het landelijk gebied, het maatschappelijk draagvlak voor natuurbescherming, het terugdringen van ongewenste mobiliteit en criminaliteit en die bijdraagt aan de beleving van het nationale cultuurbezit. Hierop dienen de oorspronkelijke doelstelling van het openluchtrecreatiebeleid herijkt te worden, gekoppeld aan actuele maatschappelijke gedragsvormen.

Tot slot wil ik als bijdrage in de discussie enkele pleidooien houden:

- I. Ik pleit voor het scheppen van inzicht in de omvang en betekenis van actuele recreatie patronen, waarin de differentiatie van het gedrag veel diverser is dan ooit te voren, hetgeen ook geldt voor de dynamiek in de tijdsbesteding van de verschillende recreantengroepen.
- II. Ik pleit voor een verdere ontwikkeling van de RER, de recreatie-effect-rapportage, waarmee de economische en ruimtelijke betekenis van de recreatie zichtbaar gemaakt kan worden.
- III. Ik bepleit een heldere en bondige agenda over recreatiebelangen voor de politieke instanties die de nieuwe verkiezingsprogramma's voorbereiden.
- IV. Ik pleit voor een discussieplatform van politieke en maatschappelijke organisaties over dit onderwerp.
- V. Ik pleit voor een beleidswijziging voor de openluchtrecreatie van een volgend naar een sturend beleid, waarin de maatschappelijke factoren, volksgezondheid, ruimtelijke aspecten, veiligheid en beschikbaarheid voor voorzieningen weer centraal staan. De sector dient een zelfstandig reiziger te zijn met een eigen budget die anderen mee kan nemen i.p.v. een afhankelijke lifter, die door velen wordt gepasseerd.

Meneer de Leeuw: recreatie van de wieg naar ..... op eigen benen of zonder eigen benen. Dat is de spannende vraag die u met uw nota expliciet heeft gemaakt. U heeft een grote verantwoordelijkheid op u genomen.

Ik dank u en alle anderen voor uw aandacht.

WAAR EEN MARKT IS, IS EEN MARKTPARTIJ!

De heer Lips, directeur LIBEMA

Sprekend vanuit eigen ervaring met zijn LIBEMA-vrijheidsparken geeft de heer Lips in hoog tempo aan de hand van overhead-sheets aan hoe hij zelf PPS in de praktijk brengt. Momenteel is hij bezig met drie nieuwe PPS-constructies, die -na realisatie- moeten leiden tot een totale omzetsijging van het totale LIBEMA-bedrijf van 30 tot 40%.

De heer Lips stelt het volgende:

1. Vanuit de markt zijn er, vanuit vraag en aanbod, mogelijkheden om de financiering van openbare recreatievoorzieningen minder afhankelijk te maken van de overheid.
2. Particuliere belegging kan een instrument zijn voor financiering van openbare recreatie voorzieningen.
3. Naast efficiency, dekking van lasten uit lusten en andere vormen van beheer en financiering, is produktontwikkeling een instrument voor commercialisering van openbare recreatievoorzieningen.

Alvorens te commercialiseren dienen de voorwaarden voor eenieder duidelijk te zijn. Dat betekent dat:

- * Het beleid geformuleerd dient te zijn, evenals de condities.
- * Duidelijke normen en randvoorwaarden moeten worden gesteld door de betrokken partijen. Het is belangrijk hieraan veel aandacht en tijd te besteden. Zo'n proces duurt vaak wel 2 a 3 jaar!
- * De gevolgen en effecten van commercialisering in beeld moeten worden gebracht.
- * Belemmeringen dienen te worden weggenomen.
- * Er prioriteiten moeten worden gesteld. Dit durven is van groot belang. Evenals het aanpassen van de organisatiestructuur en het accepteren hiervan!

Libema heeft om te komen tot PPS een eigen PPS-formule/recept ontwikkeld. Hierin zijn de ingrediënten om tot een PPS te komen geformuleerd. Het gaat daarbij om punten als:

- * Libema zorgt voor de productontwikkeling, financiering bouw en exploitatie.
- * De overheid brengt activa en/of nieuw kapitaal in in een nieuwe onroerend goed maatschappij.
- * Hetzelfde geldt voor de private partner.
- * De mogelijkheid om de PPS weer op te zeggen.

PPS moet worden afgerekend op de productontwikkeling. Als dat niet plaats vindt, moet je er niet aan beginnen.

De heer Lips bemerkt bij overheden ten aanzien van PPS dat deze moeite hebben afstand van gronden te doen. Hij vindt dit ook terecht. Gemeenten moeten zeggenschap over de gronden houden. Voorts hebben gemeenten moeite met de afwaardering van activa en ontbreekt het hen aan een structuur/cultuur voor een marktgerichte onderneming.

In de 8 projecten die in het kader van ROEB worden onderscheiden, is er een aantal dat zich richt op instrumenten:

1. Het particulier beheer en vrijwilligerswerk. Dit is een reëel instrument, dat naar verwachting 5 tot 8% van de totale financiering zou kunnen opbrengen.
2. Dekking van lasten uit lusten. Eigenlijk is het raar dat je voor recreatie niet hoeft te betalen (en voor zoveel andere zaken die vergelijkbaar zijn, wel). Daarbij is het ook nog zo dat recreatie een product met veel goodwill bij de bevolking is. Waarom betalen we bijvoorbeeld wel wegenbelasting, maar geen groenbelasting? Waarschijnlijk, als de mensen de keuze zou worden gelaten, is er meer draagvlak voor een groenbelasting onder de bevolking, dan voor andere heffingen. Ook rood-groen-financiering is een terechte en reële financieringsmogelijkheid. De verwachte bijdrage uit deze instrumentencategorie is 3 a 5%.
3. PPS. Hierbij gaat het met name om het creatief ontwikkelen van nieuwe producten! De verwachte bijdrage aan de financieringsproblematiek is 5 a 7%.
4. Een mogelijk instrument dat ontbreekt in de stukken tot nu toe (en zo'n 2 a 5% kan bijdragen) zijn particuliere beleggingen. Als je een recreatieschap omvormt tot een BV en beleggers aantrekt, bijvoorbeeld voor een bedrag van 100 miljoen gulden, kan je dit bedrag beleggen. Van de opbrengst is de helft voor het beheer en onderhoud bestemd en de andere helft voor de beleggers (zowel grote institutionele, als kleine particulieren). Hierbij moet de overheid dan wel bereid zijn enige zeggenschap in te leveren; het is overigens terecht dat overheden moeite hebben gronden af te stoten. Dat is naar mening van de heer Lips ook niet nodig.

De heer Lips schat dat bovengenoemde 4 instrumenten 15 tot 25% van de benodigde middelen voor beheer en onderhoud van openbare recreatievoorzieningen kunnen genereren.

Na de inleiding van de heer Lips gaat het gezelschap uiteen in twee groepen. In de discussies in de boven- en benedenzaal op Groeneveld wordt de ROEB-markt verder verkend.

Betrokkenheid en rol bedrijfsleven

Als er betrokkenheid van het bedrijfsleven gewenst wordt, dan moet het bedrijfsleven ook kunnen deelnemen in de projecten. Dit ontbreekt vooral in deelproject 1. Daarbij is voorwaarde dat het bedrijfsleven er vanaf het begin bij betrokken wordt indien je echt iets wilt samen met het bedrijfsleven. Zie je echter het bedrijfsleven als een concurrent dan moet het bedrijfsleven helemaal niet betrokken worden. Denk in ieder geval van te voren goed na wat er van het bedrijfsleven verwacht wordt en welke rol het bedrijfsleven gegeven kan worden (reacties HISWA en RECRON). In reactie hierop stelt dhr Rens (OSO) dat hierover zeker nog nagedacht zal worden. Met name in de workshops rond deelproject 1 zal hier op ingegaan worden.

Opvallend in de deelnemerslijst is de geringe aanwezigheid van het bedrijfsleven. Als nu niet het bedrijfsleven een grotere betrokkenheid krijgt bestaat de kans op "navel staren" (NBT).

Aanvullend op het vroegtijdig betrekken van het bedrijfsleven moet ook vooraf duidelijk zijn wat er precies verwacht wordt van het bedrijfsleven. Waar gaat het precies om. Het basisverhaal moet duidelijk zijn (o.m. Oranjewoud, RECRON, Libema).

Wijze van aanpak/doelstellingen

De voorliggende verzameling deelprojecten komt als te theoretisch over. Van te voren moet eerst goed nagedacht worden over waar de kansen voor oplossingen liggen. Op basis hiervan zou alsnog gekeken moeten worden naar de wijze van organisatie en keuze van de deelprojecten (Sticht. overleg samenwerkende VVV's). Ook is het een noodzaak eerst de doe-

len helder te formuleren. Pas dan zijn we in staat te bepalen welke partijen nodig zijn en wat de inbreng van deze partijen moet zijn. Dit verheldert de ingewikkeldheid. Deze actie geeft ook betere munitie voor een politieke discussie (Twynstra en Gudde). Met klem wordt gewezen op de noodzaak bij de formulering van de doelen zo concreet mogelijk aan te geven wat nu precies wat er van het bedrijfsleven verlangd wordt. Is dit visie of gaat het om geld? Als het om geld gaat spreek dan van te voren uit richting het bedrijfsleven welk doel daarbij gesteld wordt: wordt bijvoorbeeld gemikt op 20% of 30% financiering vanuit het bedrijfsleven. Als je dit niet doet dan komen we niet uit de discussie. (Oranjewoud en Libema). Als een duidelijk voorbeeld in deze noemt de HISWA de baggerstudie: hoeveel bagger ligt er, wat moet er daarvan worden weggehaald om te kunnen blijven varen en wie betaalt dit vervolgens.

Een ander belangrijk aspect is de regievoering rond de deelprojecten. Noodzakelijk geacht wordt dat aangegeven wordt hoe de aanpak nu precies vorm gegeven wordt, welke fasen bij de deelprojecten onderscheiden worden, welk parcours doorlopen wordt en wie nu in welke fase betrokken wordt? Dit zal in ieder geval meer helderheid geven (Twynstra en Gudde). In aanvulling hierop wordt gevraagd te bezien waar soortgelijke acties als m.b.t. ROEB richting het bedrijfsleven worden ondernomen. Als voorbeelden worden genoemd het cultuurgoed en bos- en natuurgebieden (RECRON). Dhr. Post (GRR) geeft aan dat deze dag vooral bedoeld is om eerst de signalen omtrent de aard en opzet van het project en de deelprojecten op te vangen. Na vandaag zullen nadere keuzen worden gemaakt omtrent opzet, communicatie, te betrekken partijen e.d.. Het aspect regie zal daarbij nadrukkelijk centraal staan.

Markt centraal stellen

Een voorwaarde voor het slagen van het project is dat de markt en de bedrijfseconomische benadering centraal gesteld wordt. Vanuit de markt moeten de behoeften worden afgeleid. Pas dan kan een echt goede keus gemaakt worden waarop ingezet moet worden. De huidige acht projecten zijn op zich wel leuk, maar bieden wellicht te weinig oplossingen als deze gehouden worden tegen de wensen die in de markt leven. Wie zegt ons dat we nu de goede maatregelen voor ogen hebben? (NBT).

Verantwoordelijkheid overheid?

Een cruciale vraag is in hoeverre de overheid nog een verantwoordelijkheid wil nemen voor het beheer en de financiering van de basisvoorzieningen. Pas als je dit kunt aangeven dan kun je ook verder richting het bedrijfsleven (Recreatieschap Rivierengebied). Duidelijk is dat er zeker een verantwoordelijkheid voor de overheid blijft. Dit zowel t.a.v. het tekortenbeleid, bepaalde vormen van recreatie en ook het bepalen van doelstellingen. De overheid moet daarbij scherper aangeven, waarop ze aangesproken kan worden. Aan de andere kant wordt dan ook duidelijk welke verantwoordelijkheid de sector zelf heeft en welke streefbeelden de overheid ziet t.a.v. de inbreng van de sector (Twynstra en Gudde). Het Recreatieschap Achterhoek Liemers benadrukt dit: er is zeker een overheidstaak. Duidelijk gemaakt moet worden welk deel op eigen benen moet komen te staan en welk deel een blijvende verantwoordelijkheid van de overheid blijft. Dit moet goed helder gemaakt worden. Doe je dit niet dan blijft er verwarring bestaan.

Ook het bedrijfsleven heeft zeker behoefte aan die duidelijkheid: waar moet vanuit het bedrijfsleven nu over worden nagedacht en waar moet eventueel aan worden meebetaald? Praten we over fietspaden of recreatiegebieden? (RECRON).

In het licht van de discussie over de verantwoordelijkheid van de overheid wordt opgemerkt dat de overheid er verstandig aan doet de eigendom over de gronden te behouden. Dit biedt waarborgen voor een goede uitgangspositie om zeggenschap te behouden (Wemar).

Omvang en aard van het probleem

Wat nu gemist wordt is duidelijkheid omtrent de aard en omvang van het probleem. Hoe groot is nu het financiërsprobleem? Als je dit niet weet dan weten we ook niet welke kant we op moeten en wat er van de betrokken partijen wordt verwacht (Oranjewoud en Libema). Verzocht wordt dit nadrukkelijk toe te voegen aan de deelprojecten (Oranjewoud).

In reactie hierop stelt het Recreatieschap Rivierengebied dat het gaat om drie problemen:

1. een ordinair financieel probleem: vanuit de overheden is er sprake van een in financiële zin terugtrekkende beweging
2. de gemeenschappelijke regelingen staan als institutie steeds meer ter discussie, en
3. zeker de intergemeentelijke overheden zijn als organisatie niet meer in staat de basisinfrastructuur in stand te houden.

Dhr. Post geeft aan dat getracht is met de startnotitie van het project het probleem helderder te krijgen. Er zijn signalen dat de situatie in de toekomst verder verslechtert, maar het is niet gelukt dit op basis van de reacties op de startnotitie duidelijk te krijgen in de zin van kwantitatieve gegevens. We zijn niet verder gekomen dan kwalitatieve aanwijzingen. Hiermee kunnen we in het vervolgtraject niet volstaan. Voor de vervolgfase moeten we zeker de aard en omvang van de problematiek ook kwantitatief in de vingers krijgen.

Voorbeelden van/aanzetten tot andere wijzen van aanpak en structuren?

Vooruitlopend op de verdere uitwerking wordt gewezen op het voorbeeld van ontgrondingen. Door het goed inbrengen van recreatie en toerisme kunnen hier zeer goede resultaten worden behaald. Ook doen zich goede mogelijkheden voor in de dienstverlening. In tegenstelling hiermee is, dat de basisinfrastructuur -zonder de openbaarheid te zeer aan te tasten- lastig te commercialiseren is (Recreatieschap Rivierenland).

Hoe ga je om met het zoeken naar mogelijkheden om op eigen kracht verder te gaan? Ga je uit van de bestaande structuren en organisaties of moeten we nu juist ook niet kijken naar nieuwe structuren, netwerken en organisaties? (Provincie Zuid-Holland). Laten we eerst kijken naar de aard en omvang van de problematiek en de op basis hiervan te kiezen oplossingsrichtingen en zie pas dan welke structuren e.d. je hierbij nodig hebt. Structuur moet volgen op datgene wat je wilt bereiken (o.m. Provincie Zuid-Holland, NRIT). Ook de problematiek van de recreatieschappen zou in dit licht moeten worden beschouwd (NRIT).

Communicatie en rollen deelnemers aan projecten

Dhr. Post: op korte termijn vindt terugmelding plaats omtrent de verdere opzet van de projecten, wie worden ingeschakeld en over de regie van het project. Met betrekking tot het vervolg

wordt verzocht in de communicatie omtrent het vervolgtraject precies aan te geven wat er nu precies klaar is aan het eind van dit jaar? (Wemar).

Een vraag met betrekking tot het vervolgtraject is wie nu naar wie komt? (Recreatieschap Spaarnwoude). Dhr. Post: belangstelling voor deelname kan worden kenbaar gemaakt op de uitgedeelde evaluatie formulieren. Ook zullen vanuit de projectorganisatie nog organisaties/ personen worden benaderd.

Wat betreft de deelname van organisaties aan de deelprojecten wordt verzocht om maatwerk te leveren. Het mag niet zo zijn dat een keuze voor deelname aan een specifiek project betekent dat er geen inbreng meer mogelijk is in andere projecten (VVV Zuid-Holland).

VERSLAG GROEP B (projecten 5 t/m 8)

Alvorens inhoudelijk te willen reageren op de voorgelegde vragen en stellingen wil men (NVVS, bijgevalen door het Platform Ruimte voor Recreatie) verduidelijking over doel en structuur van de te volgen procedure. Na de reacties op de eerste brief is door LNV een vertaalslag gemaakt naar 8 (deel)projecten. Het is niet duidelijk hoe de keuze voor deze 8 projecten tot stand is gekomen. Met name de keuze voor meer marktgericht denken is naar hun mening onvoldoende onderbouwd en bovendien ongewenst. Gratis en openbaar toegankelijke recreatie is en blijft voor hun achterbannen uitgangspunt. Daaraan mag niet getornd worden. Geef dus eerst aan wat je op welke manier van deelnemers verwacht.

Gepleit wordt voor een minder groots opgezet "circus" (Dhr. Zwart), maar meer gebruikmaking van gerealiseerde voorbeelden: "praat eens in een parallelproces met ondernemers".

Gewaakt moet worden voor rechtstreekse concurrentie voor het particulier bedrijfsleven, als de recreatieschappen steeds meer gaan commercialiseren. Dit speelt onder andere concreet in het Rivierengebied. Verwezen wordt naar deelproject 1.

Gewaarschuwd wordt voor te veel focussen op de twee rijksrecreatiegebieden, "deze zijn niet representatief voor de rest van de recreatieschappen; kijk ook naar andere gebieden" (NO-Brabant). De aandacht mag niet uitsluitend op de recreatieschappen worden gericht (SBB); brede aandacht is nodig voor de openbare recreatie.

Het Rijk moet een functie blijven behouden voor het behoud van de openbare recreatie, vindt de provincie Gelderland, die ook de aanzet heeft geleverd voor de IPO-reactie. Dit is (nog) onvoldoende herkenbaar in de nu gekozen deelprojecten, vooral niet omdat niet iedereen alle ingekomen reacties kent.

Door enkele deelnemers wordt gevraagd naar een apart project "Wat is gratis en openbare recreatie?", inclusief definiëring van basisvoorzieningen. Andere deelnemers vinden dit niet

nodig, enerzijds om te voorkomen dat ROEB niet van de grond komt door "hakken in de grond" en anderzijds omdat het vooral gaat om politieke keuzes.

Opgemerkt wordt, dat het vigerend rijksbeleid als basis dient voor ROEB. Vervolgens wordt gekeken wat de consequenties van commercialisering zijn voor dit beleid.

Dhr. de Leeuw vat de discussie in groep B als volgt samen:

- inzet van het project is studie naar de financierbaarheid van de openbare recreatie, het is een instrumenteel project,
- de probleemstelling moet helderder worden geformuleerd,
- de motieven voor de keuzes van de gekozen deelprojecten moet, aan de hand van het gebruikte toetsingskader duidelijker op papier komen,
- daarna moeten, binnen dit toetsingskader de gevolgen van de diverse instrumenten worden vermeld,
- belangrijk onderdeel zal zijn hoe de recreatieschappen nieuwe stijl er uit moeten zien.

Daarbij gaat het om:

1. Sturingsvragen: besturen op groter afstand door professionele bestuurders en uitvoering door professionele uitvoerders; en
2. Financieringsvormen: werken op contractbasis, enz.

*De heer Ventevogel, voorzitter van
de Stichting Omslag Groep*

Deze houdt de heer Ventevogel, voorzitter van de Stichting OmslagGroep, oud-gedeputeerde voor recreatie en toerisme en financiën en nu als councillor betrokken bij het ROEB-project, de aanwezigen tenslotte voor, mede op basis van rapportages uit de beide groepsdiscussies.

Op de politieke agenda staat op dit moment: meer marktwerking. Dat is de realiteit. In dat licht is het van belang ROEB te zien als een kans en niet, zoals sommigen hier aanwezig, als een bedreiging. Natuurlijk brengen veranderingen onzekerheid met zich mee- de heer de Leeuw zei dat ook in zijn inleiding- maar het is van belang hier pro-actief mee om te gaan. Het gaat er om de kansen te grijpen en nieuwe kennis te ontwikkelen. Een andere attitude is gewenst, waarbij de klant centraal komt te staan.

Zo'n 10 jaar geleden is in de sport eenzelfde ontwikkeling in gang gezet, evenals in vrijetijdssectoren als musea en podiumkunsten. Over de resultaten daarvan wordt, na aanvankelijke scepsis, nu zeker niet negatief meer gedacht.

Uit de werkgroepen is een aantal zaken opgevallen:

- * Het proces, dat met ROEB in gang wordt gezet, en de aanpak van de deelprojecten is nog niet helder voor iedereen. Het is zaak dit duidelijk te beschrijven.
- * Opvallend is dat LNV zich wil profileren als "marktmeester": als regisseur en niet als uitvoerder. De marktmeester zorgt voorwaardescheppend dat het proces ordelijk verloopt, zowel voor de sterke als de zwakke partijen.
- * Regelmatig is gevraagd naar de kwantitatieve aspecten. Waar hebben we het over? Wat kan wel en wat kan niet? In het verdere verloop van het ROEB zal hieraan naar verwachting verder aandacht geschonken worden. Er is daarbij echter duidelijk sprake van zoeken en tasten en daarbij past dat "de vorm de inhoud volgt".

Opvallend uit de inleidingen was dat én overheid én bedrijfsleven kansen zien om tot andere financieringswijzen te komen. Dit terwijl de consumentenorganisatie ANWB juist teruggreep op het gedachtengoed uit de zeventiger jaren. De door Kromhout genoemde 3 pijlers (welzijn,

natuurbelang en terugdringen automobiliteit) worden door velen niet meer als de werkelijkheid ervaren. Het is een droombeeld: wegen zonder files, pure natuur en puur landschap, zonder gestoord te worden door anderen. Het is tijd voor een nieuwe aanpak: de toekomst is niet wat het was. De heer de Leeuw profileerde zich echt als marktheers; de overheid stelt zich voorwaardenscheppend op en zorgt dat het proces goed en orderlijk verloopt. Daarbij zowel de sterken als de zwakkeren in ogenschouw nemend en houdend. De heer Sluis geeft de werkelijkheid weer. Hij heeft daadwerkelijk met bezuinigingen te maken, maar ziet mogelijkheden om tot andere financieringswijzen te komen, onder andere door "rood betaalt voor groen" en een meer flexibele opstelling. De heer Lips is een wandelende PPS. Opmerkelijk in zijn betoog was zijn verwachting dat er bij het publiek draagvlak bestaat voor het invoeren van een groene tax.

Al met al is mijn conclusie dat ROEB zeker geen utopie is. Er zijn kansen en ontwikkelingen gaande, waar met maakbare plannen, plannen met perspectief op ingespeeld kan worden. Bij de markt -is mijn overtuiging- is geld genoeg.

BIJ HET SLUITEN VAN DE MARKT

"De mens lijdt het meest, van het lijden dat hij vreest", zo begint de heer de Leeuw zijn afsluitende woorden. Kern van de problematiek is de financiering. Het beleid ligt vast en het gaat er nu om een daarbij aansluitend modern instrumentarium te vinden: nieuwe financieringsvormen voor investeringen en beheer. Daarbij is het van belang te bezien, en dat geldt ook voor LNV, in hoeverre wij gevangen zijn van de bestuurlijke organisatie, die wij mede zelf hebben ontwikkeld. De fase van "grond verwerven en investeren" vraagt een heel andere benadering, een andere cultuur, dan de fase van "beheer en exploitatie".

Doel van het ROEB is niet een nieuwe beleidsnota voor de recreatie op te stellen. Dat kader ligt er. Wij zullen dat beleid dan ook als toetsingskader hanteren. Het is belangrijk de effecten van commercialisering en de relatie met bijvoorbeeld toegankelijkheid goed in beeld te krijgen. Veel duidelijker dan tot nu toe is het zaak -ook aan de Kamer- duidelijk te maken waar de taken en verantwoordelijkheden voor de recreatie liggen.

De rol van LNV bij ROEB is niet meer, maar ook niet minder, dan het zijn van "partner in processen". Wij kunnen faciliteren. Een andere rol kunt u van ons niet verwachten.

Als ik de veelzijdige problematiek nader uitwerk, zie ik steeds een tweetal clusters met vragen: sturingsvragen en financieringsvragen. In het verhaal van de heer Sluis komt heel duidelijk de strijd, het spanningsveld, tussen hoofd en hart naar voren. Voor bestuurders lijkt mij een betrokkenheid meer op afstand in de processen noodzakelijk. Dat vraagt om moderne "omgangsvormen", zoals het afsluiten van contracten met uitvoerenden. Mijn lijn zou zijn:

- Zet de komende tijd de belemmeringen bij het meer gebruik maken van de marktsector en van maatschappelijke organisaties e.d. op papier en breng eventuele besispunten onder de aandacht van de bewindsliden.
- Zet andere organisaties op en zoek/combineer dat met creatieve financieringsoplossingen. Zorg er voor dat -ook niet verkapt- de nieuwe inkomsten niet worden afgeroomd. Dat geldt ook voor LNV!
- Sluit daarbij aan bij de wens tot bestuurlijke vernieuwing te komen. Recreatieschappen, met de op afstand gestelde gemeentelijke invloed, hebben zo hun democratische beperkingen.

Uit deze middag is mij tenslotte het belang van goede communicatie over ROEB heel duidelijk geworden. Wij zullen daaraan aandacht besteden. Inmiddels zijn wij tot de conclusie gekomen, ook gelet op uw waarschuwingen met betrekking tot Poolse Landdagen e.d., dat de voorgestelde structuur van stuurgroep, klankbordgroepen en werkgroepen niet goed kan werken. Dat is veel te complex. Welke structuur wij wel voorstaan hebben wij u nog onvoldoende duidelijk kunnen maken, ook omdat deze samenhangt met de bevindingen van deze middag. Wij zullen u daar tegelijk met het verslag van vandaag nader over berichten. Ik wil de sprekers graag bedanken voor hun bijdrage. Als blijk van mijn waardering ontvangen zij een stappenmeter. Hierop kan je aflezen welke afstand je lopend, hard of zacht, hebt afgelegd. Ik hoop dat deze voortgang ook op ROEB van toepassing is en straks ook valt af te lezen. Ik nodig u nu uit voor een hapje en een drankje in het restaurant.

DEELNEMERSLIJST

Naam	Instantie
P. Akkerman	Provincie Gelderland
drs. G. Baaij	Ingenieursbureau "Oranjewoud" B.V.
P.J. den Bakker	NVVS
drs H.R. Balk	Stichting Nationaal Groenfonds
G.H.J. Berenschot	Provincie Overijssel
mw. A.W. van Beusekom-Tromp	Directie Groene Ruimte en Recreatie
drs A.P. Blok	Directie Groene Ruimte en Recreatie
mw. A.M. Boogaart	Provincie Zuid-Holland
mr. H.P.M. van den Bos	Ministerie van Financiën (Directie Domeinen)
Broekhuizen	Dienst VROM Streekgewest Brabant-Noordoost
drs. W. Brouwer	Brouwer en Schrauwen
ir. R. Brouwer	Directie Zuidwest
drs. J.E.J.M. Burger	Platform Recreatie en Toerisme
drs. H.R. Buurman	Ministerie van Financiën
G.G.L.M. Cremers	Federatie Particulier Grondbezit
mw. K.A. Dekker	Directie Groene Ruimte en Recreatie
D. van Dijk	Persoonlijke titel
W. Eckhardt	Provincie Gelderland
R.G.M. van Egmond	Groenontwikkelings- en Beheersdienst Noord-Holland
ing. J. Froentjes	Recreatieschap Spaarnwoude
drs P.H. van Gessel	Nederlands Bureau voor Toerisme
drs. J.C.A. Geus	Stichting overleg samenwerkende promotie VVV's
K. van Ginkel	ANWB
P.E.A. Grasveld	Natuur- en Recreatieschap "De Grevelingen"
T. de Groot	LEI / DLO
J. Heidema	Stichting Recreatieruiter
dhr. ir. R.J. Hilhorst	Directie Zuidwest
ir. J.G. Hillen	Twynstra Gudde
mw. E. van der Hoeven	RECRO
H.J. Hopman	Buro TRS B.V.
Th. H.J.M. van Hövell tot Westerflier	Stichting overleg samenwerkende promotie VVV's
J. Janssen	Recreatie en Toerisme AVN
F. Jibben	KNWV
B.M. Kamphuis	LEI / DLO
mr. H. Kapenga	Recreatieschap Achterhoek Liemers
mw. drs. M. Kloosterman	Directie Groene Ruimte en Recreatie
J.C. Koedam	Recreatieschappen Rivierengebied
R. Koreneef	Burson-Marsteller
H.C. Kromhout	ANWB
H.J.J. Kroon	SC - DLO
ir. K. Kuijken	Directie Groene Ruimte en Recreatie
drs. N.A.W. v. Lamsweerde	Stichting Recreatietoervaart Nederland
ir. J.F. de Leeuw	DG / LNV
drs. D.T.C.M. Lips	Libema
mw. E.G.M. v.d. Meer	HISWA Vereniging
J. van der Meij	Groenservice Zuid-Holland

Naam**Instantie**

mw. Mekel	VROM
drs. R.H.M. Peltzer	IBN - DLO
mw. ir. K. Peters	St. Recreatie / KIC
mw. V. Peters	Deloitte & Touche
mr. P.E.Th.M. Post	Directie Groene Ruimte en Recreatie
K. Rens	Caféhouder
drs. P.G. Rens	OSO
ir. G.J. van der Sar	Directie Zuid
W.H.M. Sluis	Gemeente Nieuwegein
mw. mr. M. van Steenis	Vereniging Nederlandse Gemeente
S. Stolk	Natuur- en Recreatieschap Reeuwijkse Plassen e.o.
mr. drs. R.A. Suér	WEMAR Vrijetijdonderzoek
ing. J.A.A. Uittenbogaard	Directie Groene Ruimte en Recreatie
C.M. van der Vaart	LBL Utrecht
M.C. Velthoen	Breed Overleg Deltawateren
J.B. Ventevogel	Stichting Omslag Groep
mw. drs. R. Verharen	Landelijke Contactraad
T.W.J. Verhoef	Recreatie centrum Eiland van Maurik B.V.
dhr. D.J. Verstand	RECRON
mr. H.G. van Waveren	Raad voor de Openluchtrecreatie
mw. L.C. Weber	Directie Groene Ruimte en Recreatie
drs. J.W. van Wijngaarden	Directie Noordwest
K. van der Zalm	Provincie Zuid-Holland
mw. ir. S.G. van der Zanden	Staatsbosbeheer
drs. R.P. Zevenbergen	Boer & Croon Management Consultants
mr. J.M.P.H. van der Zijden	Directie Groene Ruimte en Recreatie
drs. J.A.M. Zom	N.R.I.T.
J.F.W. Zuydgeest	Provincie Flevoland
B. Zwart	Bureau voor Procesarchitectuur

EVALUATIE FORMULIER

Tijdens de bijeenkomst zijn evaluatie-formulieren uitgereikt. Na afloop zijn er hiervan 13 ingevuld teruggegeven. Het totaalresultaat daarvan treft u hieronder aan.

Bijeenkomst **"Recreatie Op Eigen Benen"** 9 mei 1996 - *kasteel Groeneveld te Baarn*

1. De informatie voorziening over het project "Recreatie Op Eigen Benen" vind ik (antwoord aankruisen)

goed	3,5
voldoende	7
matig	0,5 *
onvoldoende	2
slecht	_____

* betreft voorbereiding discussiegroepen

2. Mijn betrokkenheid bij de problematiek van het project "Recreatie Op Eigen Benen" is door de bijeenkomst (antwoord aankruisen)

vergroot	7
gelijk gebleven	5
verminderd	1 **

** blijft wazig

3. Voor deze bijeenkomst vind ik de accommodatie van Kasteel Groeneveld (antwoord aankruisen)

uitstekend	4
goed	2 + 2x 0,5
voldoende	3 + 1x 0,5
onvoldoende,	

want 1x aandachtspunt klimaatbeheersing 1x te klein 0,5x mogelijkheid om deel te nemen aan de discussie werd beïnvloed door de accommodatie
slecht, want _____

4. Vanmiddag ben ik niet in staat geweest Uw aandacht te vragen voor:

- meer betrokkenheid van het bedrijfsleven bij het project
- rood-voor-groen financiering
- te weinig aandacht voor andere inkomsten dan toeristenbelasting en te weinig aandacht voor onstoffelijke zaken (gezondheid en welzijn)
- hoe communiceer (en converseer) je dit alles naar betrokkenen (en nog té betrekken) doelgroepen?
- procesbeschrijvingen en samenhang ontbreekt
- Fonds Duursaam Recreatie en Toerisme biedt hulp!
- het door mij verfoeide systeem van ondernemerschap door overheden

Dank voor Uw bijdrage!

Ingevuld formulier s.v.p. inleveren bij het verlaten van de bijeenkomst

